

A SZÁZADVÉGI DEGENERÁCIÓRÓL.

Midőn a letűnő század a múltak történelmében készül helyet foglalni, vessünk számot az általa hagyott örökséggel. Az eseményekben gazdag század a viharos, lázas mozgalmak egész láncolata. Hallotta a fegyverek csattogását, az ágyúk dörgését, látta a társadalom orkánszerű kitöréseit, az előző idők által szépen megálmodott és előkészített nagy eszmék megvalósulását, átélte a civilisatio, a tudomány rohamos fejlődését. A mire az emberi testi és szellemi erő képes, megfeszített tevékenységgel igyekezett megteremteni. A midőn a csaták zaja elhallgatott, az államélet, a társadalom, az egyesek létének megszilárdítása, a tudományos bűvárkodás lázas munkája kezdődött. A megoldásra váró feladatok száma, súlya egyre növekedett s a mint tudomány, ipar, kereskedelem minden ágának fejlődése intenzívebb és tágabb körű ismereteket kívánt, a komplikáltabb életkörülmények között, a nagyobb igények formálódása közben a létért való küzdelem terhesebbé vált s az agynak fokozottabb tevékenységet kellett kifejtenie. A civilisatio nagy munkája alatt, a változatosabb élvezeti módok, eszközök és szerek mellett, a testi és lelki rázkódtatások, válságok egész sorát idézte fel, a melyekre az idegrendszer kisebb-nagyobb izgalommal reagál. Ezen befolyás jelentőségét bizonyítják amaz észlelések, hogy egyes míveletlen népeknél akkor mutatkoztak bizonyos elmekörformák, midőn a civilisált ember életmódját fogadták el s terhesebb szellemi munkát kezdtek végezni. (Meilhon megfigyelései az arabokra és Berkley-éi a négerekre vonatkozólag.)

A minden irányban elérni kívánt rohamos haladás, a századot jellemző tartós, szünetet nem ismerő, állandó küzdelem, forrongás egyik generációtól a másikig való folytonosságában, a megváltozott életmód, a kifinomult élvezeti eszközök hajhászása, a szellemi és testi erőnek mértéken felül való kihasználása, a

idegrendszerünknek, ha nem is kimerülésével, de legalább is meggyengülésével fizetünk érte s ez aztán a különféle befolyással szemben sérülékenyebb lesz, az ideges állapotok keletkezésére alkalmas talajul szolgál. A megrongált szervezet állapota kihat az utódokra is az öröklés törvényénél fogva. Ha az ily módon terhelt egyén neveltetésénél, iskoláztatásánál nem visszük keresztül szigorúan az individualisáló módszert s átlépjük a szervezet minősége és a fejlődésbeli viszonyok által megszabott határokat, a gyengébb szervezetű gyermeket túlterheljük s mint szokás, az értelmi képesség minél rohamosabb kifejlesztésére, az ismeretek nagyobb tömegének aránylag rövid idő alatt való megszerzésére törekedünk: az idegrendszer korai kifáradása következik be s az idegesség vagy elmebaj csiráját vethetjük el.

A századunkat jellemző minél kiterjedtebb és bőségebb anyagi jólét biztosítására, a gyors meggazdagodásra irányuló törekvések küzdelmében, a mely megfeszített és tartós szellemi tevékenységet feltételező nagy kiterjedésű vállalatok létesítésével, merész pénzügyi manipulációkkal, gyors emelkedéssel, rohamos bukással jár, sokszor a csalódások, tört remények, a megfeszített várakozás izgalma a kedélyi élet excessiv hullámvázát provokálják s néha a cél elérésére használni kívánt eszközök megválasztásában az ethikai érzés, a correctság szigorúsága tompul és számos physikai és szellemi befolyás tartja folytonos vibrációban a különben is megterhelt idegrendszert.

A vagyonság mellett élénk színben rí ki a pauperismus. A megnehezült életviszonyokkal küzdő szegényebb sorsú osztálybeliek kedvezőtlenebb hygieniai körülmények között élve, hiányosabban táplálkozva, kénytelenek a létfentartása érdekében kifejtendő s egyre terhesebbé váló munkát végezni, mialatt testileg is elsatnyulnak s utódaik már a gyengítő hatás bélyegét hozzák magukkal a világra. Különösen — mint ez főleg a nagy városokban lenni szokott — a rossz levegőjű, túlszűfolt helyiségek sanyarúbb viszonyok közt tengődő s gyakran még alkoholos excessusokat is végző lakóinak meglazult erkölcsi felfogása, mely a tiltott és megengedett eszközök között legtöbbször nem válogat, nyers, antisocialis gondolkodása már korán megmetyelyezheti a gyermek, az ifjúkor fogékony kedélyét. Azt a nemesítő, értelemfejlesztő hatást, a mit az iskolai oktatás gyakorolni törekszik, az otthon rossz légköre legalább is nagyrészt paralysálja.

A káros befolyások egész sora eredményezi a szervezet,

ellenálló képességének, hajlamainak, kedélyi világának, cselekvése irányának sajtáságos rendellenességével jár.

Az elfajulásos (degenerációs) jelek lehetnek szervezetiék és szellemiek. Az előbbiekhez tartoznak a koponya hiányos fejlődése, szabálytalan alakja, asymmetriái, a szemgödrök rendellenes alakja, helyzete, a szemhéjak veleszületett petyhüdsége, az iris (szivárványhártya) pettyezettsége, nem egyforma színe (egyik oldalon pl. kék, a másikon barna), az albinismus, a pupillák megváltozott alakja, nem egyforma nagysága, a ferde száj, a vastag, előre csucsorodó ajkak, a nyúlajk, a farkastorok, a hiányos vagy rendellenes fejlettségű állkapocs (pl. a nagyon előre nyomuló állkapocs). Különösen gyakori és nagyobb fontosságú a fogak és fülkagylók szabálytalansága. Ilyenek az apró, ritka, likacsos, rovátkos, szabad végükön megvékonyodott, sokszor gyökérszerű, törékeny fogak, a szerfelett nagy vagy kicsiny, megnyúlt, felső végükön kihegyezett fülkagylók, melyeknek egyes részei gyakran nem formálódtak ki, elmosódtak.

Az orr lehet ferde, az orrgyök rövid, benyomott, az orrlík tátongó, az orrsövény hiányozhat. Aránytalanságok mutatkozhatnak a test többi részeiben, így a rövid törzs mellett hosszú végtagok, rövid alsó végtagok mellett hosszú felsők és viszont, ide tartozik az ujjak tökéletlen képződése, a rendesnél nagyobb vagy kisebb száma, az ujjak összenövése, a dongaláb, a lúdtalp, a bőr rendellenes festenyzettsége, a gerincoszlop elferdülése. Természetesen az ilyen fejlődésbeli szabálytalanságok csak akkor bírnak jelentőséggel, ha egy és ugyanazon egyénnél nagyobb számban találhatók fel s bizonyos szervezeti és szellemi functionális rendellenességekkel kapcsolódnak össze.

A functionális zavarok közül az úgynevezett ideges jelenségek egész sora játszhat itt szerepet. Ilyen a pupillák rendellenes reactiója a fényre és árnyék behatására, a fénypontok, fényes sávok, kígyózó alakok látása, fülcsengés, fülzúgás, tompult hallás, az ízlő és szagló érzés megváltozása, fokozott érzékenység bizonyos szagok, fény- és hangbeli behatások iránt, a bőrérzékenység fokozódottsága vagy eltompulása. Az előbbi kifejezést nyer azon panaszban is, hogy még a ruha terhe is elviselhetetlen. A bőrérzés lehet foltszerűen, szigetek alakjában csökkent, tompult vagy fokozott, míg máskor csak az egyik testfélre vagy az egész testre kiterjed. Gyakori tünet a gyors kipirulásra és elsápadásra való hajlam vagy ezzel ellentétben az elpirulásra való képtelenség. Felemlítendőek még: a hebegés,

a selypítés, izomnyugtalanlás, egyes izomcsoportok időnkint keletkező összerándulása, az akaratlan grimaszok, az izzadási rohamok, melyek alatt minden számbavehető ok nélkül áll elő a bő verejtékezés. Az indokolatlan emésztési zavarok, vándorló fájdalmak. A rendetlen álmok, éjjeli felijedés, félelem, fogcsikorgatás. Időszakonként mutatkozhatnak szédülések, sőt ájulási rohamok.

Degeneratív jelt képez az úgynevezett tükörrírás is, a mely abban nyilvánul, hogy bizonyos egyének (idegeseknél, hysteriásoknál, korlátolt, gyengébb elméjűeknél észleltem) egyes betűket és számjeleket egyik (többnyire bal), ritkább esetben mindkét kezükkel megfordítva szokták leírni, úgy, hogy a szavak csak tükörből olvashatók le helyesen. Rendszeresen azt tapasztaltam, hogy az illető jobb kezével balról jobbra szabályszerűen, bal kezével pedig jobbról balfelé visszásan írt.

Lombroso a tettoválásnak nagy fontosságot tulajdonít s a veleszületett gonosztevők típusánál mint elmaradhatatlan degeneratív jelt szerepelteti. Tapasztalatom szerint a tettoválás hazánkban a köznépnél nagyon el van terjedve s különösen a katonai szolgálatot teljesítettek nagy részénél találjuk, főleg a két karon nevük, ezredük kezdőbetűjének, számának, a szolgálati idő évének kitéttoválását s e mellett szintén elég gyakran koszorú vagy szív közepén kedvesük keresztnevét vagy nevének kezdőbetűit. Azt hiszem, a tettoválásnak pathologikus jelentőséget csak akkor tulajdoníthatunk, ha annak alakja és tartalma obscén vagy legalább is a badarság, az ítéletbeli gyengeség, az erkölcsi érzés megfogyatkozásának bélyegét hordja magán. És ilyenekkel is elég számban találkozhat az, a kinek alkalma nyílik a gonosztevőkön is tenni megfigyeléseket.

Századunk a psychikus degenerációs jelenségekben, melyek nagyrészt az egyes ideges állapotok alkotó elemeit is képezik, bámulatos változatosságot produkál. A degenerált egyének nagy átlaga characterének egyik főjellemvonását az ellentétes sajátosságok mozaikszerű elrendeződése képezi, de ezen sajátosságok egyike sem bontakozik ki egész teljességében. A festő hevenyében felvett rajzvázlatával volna összehasonlítható, a melyen egy-egy odavetett vonás jelzi a hegyet, völgyet, a fát, lombot, az eget, a felhőt, az élettelen tárgyakat, élő lényeket, de egy alak sem domborodik ki teljes egészében, összes ismertető jelével. És ez a különösség kifejezést nyer gondolkodásukban, cselekvéseikben, társadalmi szereplésükben egyéni hajlamaikban. Tö-

rekvéseik iránya folyton változik, a sors hányja-veti őket, soha sincs elég kitartásuk egy úton megmaradni s elég lelki erejük a rossz befolyásnak ellenállni, a véletlen adta körülmények és viszonyok közt folyik le hányt-vetett, kalandos életük s ha alkalom kínálkozik, szembe szállnak a közfelfogással, a társadalmi renddel, míg máskor fellobbant heroismusok kicsinyes akadályokra, okokra szárnyszegetten olvad be az öngyilkosságig fokozódó kétségbeesésbe. A mellett, hogy családi kötelmeik, hivatásuk, hozzátartozóik iránt a legnagyobb közönyt tanúsíthatják, egy-egy divatos, nagyhangzású jelszó képes őket extasisba ejteni. A rideg egoismus episodikusan a végletekig menő altruissal kapcsolódhat össze. Ismerem ilyen egyént, a ki családja tagjait elhanyagolva, szerény jövedelmének nagy részét saját önző céljainak kielégítésére fordította s midőn egyalkalommal a hírlapok útján értesült, hogy egy árván maradt gyermek idegenek könyörületességére appellál; ő volt az első, a ki a gyermek ellátására ajánlkozott. Egy asszony pedig saját gyermekeivel mostohán bánva, azokat teljesen elhanyagolta, míg az utcán sétáló minden idegen kis gyermeket az enyelgés jeleivel árasztotta el. Egyeseknél az etikai, morális érzés teljesen eltompult s bűncselekményeket a legnagyobb hidegvérrel követték el. Mások szenvedése, szerencsétlensége iránt teljesen közönyösek. Sőt nem ritka a visszás, pervers érzés is, a melynek enyhébb fokát pl. egy nőbetegnek azon előttem tett nyilatkozata fejezi ki, hogy valahányszor esküvőt lát, szeretné az egybekelők szülei előtt részvétét kifejezni s a temetés alkalmával pedig az elhunyt hozzátartozóinak gratulálni. Magasabb fokát képezi a bánat, szenvedés, mások kínlódásának, sanyargatásának, haldoklásának látására bekövetkező s az ujjongásig fokozódó örömrészlet. A visszás érzetek gyakran szaglász útján is keletkeznek, a melynek egyszerűbb alakját tapasztaltam azon ideges nőnél, a ki naphosszat tartózkodott a családi könyvtárban, hogy a régi, elsárgult könyveket szorgathassa.

Az ellentétek összekapcsolódásának tünetét bizonyítja azon körülmény is, hogy a morális elzüllyedés mellett néha vallásos hajlamokat találunk, bár ez a vallásosság inkább csak paradox természetű. Ismeretes, hogy egyes olasz rablók templomba is járnak s bűncselekményeik eredményes kivételére a védőszentek támogatását kérik ki.

A degenerált idegrendszer további sajátossága lehet az ingerlékenység, a hangulat élénk ingadozása, fékezhetetlen indulat-

kitörés, a fokozódott impressionabilitás és suggestibilitás, időnkint bekövetkező melancholias depressio, világfájdalmas gondolatokkal, életuntsággal, szorongó érzésekkel. A szorongó állapotokat az indokolatlan rossz sejtelmek által kísért félelemérzés jellemzi; A beteg ilyenkor elhalványodik, homlokát verejték lepi el, szíve hevesen ver, helyét sehol sem találja, valami úzi, kergeti, kevés neki a szoba levegője, felszakítja az ablakokat, hogy többet kapjon, bárhova fut, menekül, érzi, hogy valami láthatatlan erő lassankint egészen lebilincseli, testét polypként összeszorítja, elfojtja lélekzetét, kirántja a talajt lábai alól, azt hiszi, minden percében a megsemmisülés fenyegeti. És a század ijesztő Horlája, mely Guy Maupassant-t a kétségbeesésbe, az örületbe kergette, megcsattogtatja szárnyát emez ideges attaque alatt a degenerált egyén feje felett is, hogy aztán nyomtalanul eltűnjék. A roham rendszeren minden nagyobb következmény nélkül oldódik.

Futólag — főleg este, elalvás előtt — mutatkozhatnak hallucinációk és illúziók is, látványokkal, hanghallásokkal, ízlő, szaglő érzetekkel.

Degeneratív alapon szoktak nyilvánulni a kényszerképzetek és kényszercselekedetek (vagy mint Magnan nevezi: obsession, impulsion). Ezek lényege abban áll, hogy bizonyos képzetek és gondolatok az akarat ellenére önként tolazkodnak az egyén öntudatába. A kényszerképzetek tartalma sokszor nagyon visszás, badar, a körülményekkel és viszonyokkal egyáltalában nincsen összhangzásban s az egyén eme tulajdonságokat képes teljes mértékben felismerni, menekülni is igyekszik előlük, elnyomni törekszik, de nincs hozzá elég ereje. Bármily irányban igyekszik is figyelmét lekötöni, bármit tesz, gondol, újra és újra megjelennek azok. A kényszerképzetek többnyire kényszercselekedeteket indítanak meg, a melyek ellen az egyén sokszor huzamos időn át megfeszített küzdelmet fejt ki s a küzdelmet szorongó érzés, szédülés, szívtáji nyomás, gyors érverés, izzadás szokta kísélni. A kínos nyugtalanság kétségbeejtő állapotokat teremt nála s midőn végre — a célszerűtlenség, helytelenség, sőt egyes esetekben a veszélyesség, súlyos következmények tudata mellett — ereje megtörik s véghez viszi a cselekményt, teljes megnyugvás következik be. A kényszerképzetek a legnagyobb változatban szoktak megjelenni. Ilyen az is, ha valaki hazulról távozva, útközben háromszor-négyszer kénytelen visszatérni lakására, hogy meggyőződjék, bezárta-e az ajtót. Némelyek kénytelenek folyton elvont fogalmakra gondolni, azon törni a fejöket, mi a minden-

ség, mi van a csillagokon túl, miért élnek. Másoknak nyilvános helyeken, nagy csendben (pl. a színházban valamely hatásos jelenet alatt) hirtelen azon gondolatuk támad, hogy fel kell kiáltaniok, a színpadra futniok, vagy hogy tűz keletkezésekor nem tudnak elmenekülni. Egyesek nem mernek a házak mellett, a vasúti síneken áthaladni, mert attól félnek, hogy a ház rajok omlik, a vasút összegázolja őket. Mások félnek hídon átmenni, mert ilyenkor félelem lepi meg őket s azon gondolat jut eszükbe, hogy a híd leszakad. Egy nőbeteg nem volt képes a léczes kerítés mellett elmenni a nélkül, hogy a léczek számát meg ne olvasta volna s ha ezt nem tette meg, szorongás fogta el. Ide tartozik az agoraphobia is, mely abban áll, hogy nagy terek, sok ember látása félelmet kelt. Vannak betegek, a kik félnek bizonyos tárgyakat megérinteni, kénytelenek folyton bizonyos számú szótagból álló szavakat keresni, egyes szavak kiejtésétől irtóznak. Egyesek semmiféle tárgyhoz nem nyúlnak, avagy csak keztyűs kézzel fogják meg a kilincset, mások kezét, mert attól félnek, hogy beszennyezik magokat. Ismertem egy, a művelt társadalmi osztályhoz tartozó férfit, a ki épen ilyen kényszerképzet hatása alatt nemcsak hogy óraszámra súroltatta az ajtókilincseket, de később minduntalan újakat készíttetett. Kényszerképzetek és cselekedet alakjában nyilvánulhat a gyűjtogató, lopás és vásárlás is. E két utóbbira nézve a többi közt jellemző az is, hogy nem irányul a tárgyak értéke szerint. Egyik nőbetegnél a kényszerképzet oly módon nyilvánult, hogy ha kalapját a túvel megerősítette, azonnal az jutott eszébe, hogy fejét megsértette s a sérülés helyén át szervezetét inficiálta. E miatt orvostól orvoshoz járt s mindegyik által többször egymásután megvizsgáltatta fejét.

A kényszerképzet keletkezhet egyes tárgyak megpillantásakor is. Így a kés láttára azon gondolat ébredhet, hogy valakit meg kell ölni, az ollóval a szemet kiszúrni. Egy degenerált fiú valamikor nevetséges dolgot hallván, felkaczagott s ezen időtől fogva még az iskolában is a tanítás közben olykor minden ok nélkül hangosan nevetni kezdett s aztán elhallgatott s komolyan figyelt vagy olvasott tovább. Érdekes eseteket említ Magnan, a francia elmeorvos. Egy betege, daczára a kifejtett ellenállásnak, kénytelen volt a közelében álló egyént megütni, a nélkül, hogy erre bármi oka is lett volna. Egy másik időszakonként minden előzmény nélkül hirtelen felkapott valami tárgyat s a földre a körülötte levők felé dobta. Megesett vele, hogy egy

alkalommal az utcán egy előtte ismeretlen tisztességes asszonyt a kezében levő borosüveggel megdobott. Ezután pedig térdre borulva, sírva kért bocsánatot. Egy más alkalommal a karján tartott kis gyermeket vágta a földhöz. Szintén Magnan említi, hogy egy dajka úrnője lábai elé vetette magát s könyörgött, hogy ne hagyják egyedül a kis gyermekkel, mert valami benső ösztön arra sarkalja, hogy ölje meg. Magam is észleltem esetet, a hol egy munkásember napokon át küzdött ama kényszerítő gondolat ellen, hogy családjá tagjait, kikkel a legjobb viszonyban élt, megölje. A legnagyobb kínokat állottá ki a küzdelem alatt, míg végre ereje megtört s a család öt tagját fejszével kivégezte.

A degeneráltakat jellemzi — mint már említettük is — az egyes értelmi és morális képességek között levő disharmonia s az egyensúlybeli ingadozás. Magnan ezekről azt mondja, hogy lehet valaki közülök tudós, politikus, kiváló hivatalnok, nagy művész, matematikus, ügyes államférfi, mégis morális szempontból nagy fogyatéket, csodálatos excentrikus hajlamokat, az életmódban meglepő szabálytalanságokat árulhat el. Máskor meg a példás erkölcsösség, természetes hajlamok és érzelmek mellett szembetűnő intellectualis gyarlóság, emlékezetbeli gyöngülés, a tudományok, a művészetek iránt a fogékonyság teljes hiánya mutatkozhat. Az előbbieket a magasabb szellemi fokon álló degeneráltak. A degeneratio nyilvánulhat még idegesség, a csökkent elmebeli képességek, a szellemi fejletlenség alakjában is. Ezek közül kerülhetnek ki az exaltált antisocialis hajlamú egyének, a büntetettek bizonyos száma. Sőt egyes esetekben a degeneratív alapon fejlődik ki az elmebetegség is.

A degeneráltak a felsoroltak alapján, mint gyengébb ellenállású idegrendszerrel bíró, impressionabilis, befolyásolható egyének inkább vannak kitéve a fizikai és szellemi káros befolyások hatásának, könnyebben érvényesül náluk az u. n. psychikus infectio, könnyebben talál náluk visszhangra olyan áramlat, a mely a nyugodt, kellő gátlással rendelkező egyént megingatni nem képes. Lobbanékonyáguknál, excentrikus hajlamoknál fogva jobban megragadja figyelmüket minden szokatlan, új, talán veszélyes, avagy még idő előtti, sokszor valamely megtévedt elme által világgá bocsátott idea. Sokszor az intentio lényegét meg sem értve, a társadalmi, a jogrend teljes felforgatására való törekvéssel lépnek a cselekvés terére.

Hogy a psychikus infectio fogékony talajban mennyire érzékeny, bizonyítja az Oroszországban Kiew vidékén 1891.

és 1892-ben kifejlődött psychikus epidémia, melyet *maljovannysmusnak* neveztek el. Megindítója Maljovanny Kondrát 40 éves orosz polgár volt, a kiról kisült, hogy elmebetegségben szenvedett. Öröklés által terhelt, alkoholista és degenerált egyén volt, a ki később teljesen felhagyott az ivással. Egy ideig a stundisták felekezetének vallásos összejövetelét látogatta. Később különösen a szagló körre vonatkozó hallucinációk lepték meg. Kellemes, a földön fel nem található illatot érzett, a melyet a Szent Lélek illatának tartott. Közérzeti csalódásai azon téves eszmét keltették benne, hogy teste könnyűvé válik s képes a levegőben járni. Majd azt állította, hogy benne van a Szent Lélek, ő a Jézus Krisztus, a világ megváltója, a bibliában rá vonatkozó jóslások vannak. Sok követője lett a vidéki köznép között, a kik aztán birtokukat eladták, nem dolgoztak, folyton ünnepi ruhában jártak, édességeket ettek, s ilyenekkel ajándékozták meg a szegényeket. Maljovannyt a világ megváltójának tartották s meg voltak róla győződve, hogy az más rendet hoz be, senki sem fog meghalni, senkinek sem kell dolgoznia s a jövőre gondolnia, mert az Isten mindenkinek gondját viseli. A követők közül soknál ugyan olyan szaglási hallucinációk mutatkoztak, mint Maljovannynál, az érzett szagot isteninek, éginek mondták. Egyesek az Isten *szavat*, a Szent Lélek sutto-gását hallották, látták az eget megnyílni s érezték, hogy fel-emelkednek a levegőben. Vallásos szertartásaik alkalmával egész hysterias rohamok leptek meg egyeseket s Maljovanny gyakran esett extasisba. Egyre zajosabbak lettek ilyenkor, exaltált állapotban kiáltoztak, ugráltak, a földre vetették magukat, mellüket verték. Végre magokviselete a hatóság figyelmét is felhívta, a midőn kiderült a mozgalom pathologicus rugója s Maljovannyt elmeógyógyító intézetbe vitték, a mire aztán az egész szellemi járvány megszűnt.

A fokozódott suggestibilitásban gyökerező szellemi infectio jelei ismerhetők fel a társadalmi rendet felforgatni törekvő anarchismusban is, a melynek követői közül egyesek, kik erőszakos cselekedetük révén a közelebbi szakszerű megvizsgálás körébe jutottak, degenerált, részben elmebeteg, részben epilepsiás és hysterias egyéneknek, mások pedig szokványos, veleszületett gonosztevőknek bizonyultak be. Ez utóbbiak — mint kiderült — anarchistává válásuk előtt a büntetendő cselekmények egész sorát követték el. Habár nem tagadható, hogy az anarchisták tételei között van néhány helyt álló is : az alapelv, a cél el-

érésére választott eszközök erőszakos, brutális, minden morális érzést nélkülöző bélyege a rendellenes egyén gondolkozását, degenerációját demonstrálja.

... És itt pillanatra fellebbentem a fátyolt a közel múlt nagy eseményéről. Vájjon lehetett-e a rokonszenv, a ragaszkodás, a szeretet megnyilvánulása nélkül kísérni a koronás fő, a mi nagy asszonyunk lépteit, a kinek élete a jótékonyság szakadatlan láncolata volt, a ki mély kedélyének, emelkedett gondolkodásának bőséges kincseit árasztotta mindenfelé, a ki annyi könyvet fel tudott szárítani, annyi bánatot eloszlatni, csak azt a sebet nem hegeszthette be teljesen, a melyet a sorscsapás szívéén ejtett? És midőn ez a magas szárnyalású lélek a nagy természetet keresi fel, hogy ott leljen enyhülést fájdalmára, arra a hosszantartó fájdalomra, a mely előtt minden nemesen gondolkozó néma részvéttel, tisztelettel leborul: előáll egy bestiális alak, a gyilkos tör megvillan kezében és a fenséges alak mint megtört lilium omlik össze. Hazánk egén egy biztató, reményt keltő csillaggal kevesebb lett. De ez a csillag nem futott le nyomtalanul, utolsó útja is szíveinken vezetett át, azokon a szíveken, melyek a szépért, a magasztosért lelkesedni, hálásak tudnak lenni s híven megőrizik a nagy emlékeket. A fájdalmas érzésben, mely az egész világot megrendítette, csak a gyilkos és elvtársai nem osztoztak. Luccheni büszkén hangsúlyozta, hogy tettét újra képes lenne elkövetni s a gyászt jelző harangok zúgása — mint maga mondta — örömet okozott neki. Nem találjuk-e tehát nála is meg a pervers, visszás érzést, a miről — mint degenerációs tünetről — előbb szóltunk? Luccheni előéletéből is sok rendellenes vonás emelhető ki. A gondolkodás és cselekvések fegyelmetlensége, az állhatatlanság, a kóborlási vágy, a nyugodt, megállapodott életmód folytatására való képtelenség. Sok mindent megpróbált, de nem volt kitartó, helyét önként változtatta avagy megbízhatatlansága miatt elbocsátották, mint katona-szökevényt köröztették, több helyről eltolonczolták. Végre characterének megfelelő talajt talált az anarchisták szövetségében. Az impulsiv befolyást ő is, mint több más elvtársa, jól jellemzi ama nyilatkozatával: »Anarchista voltam, a nélkül, hogy tudtam volna«. Ez egyúttal kifejezi a veleszületett antisocialis hajlamot is. Nála is, mint a többi anarchistánál feltalálható a szónoklási vágy, a martyrságra való törekvés, a megtévelyedett önérzet, meggyőződés büszke hangoztatása, a veszélyes tervekkel, a véghez vitt erőszakos cselekedettel való kérkedés, az öntetszelgés, a fanatizmus, a corre-

lativ és autosuggestio által mesterségesen kifejlesztett hidegvérűség és halálmegvetés. Ez utóbbit bizonyítja Caserio, Carnot gyilkosának esete is, a ki a kivégzés előtti órákban elvesztette nyugalma, halványan, ingadozó léptekkel, sírva közeledett a vesztőhelyre, de az utolsó pillanatban mégis éltette az anarchiát.

Luccheni lelki világára élénken fényt vetnek következő szavai: »Én is jó ember vagyok és ha pénzem volt, megosztottam a nálamnál szegényebbekkel. Mindenemet odaadtam. Anarchista vagyok és mint ilyen gyűlölöm a bourgeois-társadalmat. Ideálom volt, hogy a szívtelen emberiséget felrázzam egyik kiváló alakjának megölése által. Elértem ezt az ideált és nem érzek semmiféle megbánást vagy lelkiismereti furdalást. Én egy eszmének éltem és minden közömbös nekem, a mi ez eszme szolgálatán kívül esik. Nem vagyok gyáva, nem félek a haláltól. Teljesen közönyös előttem, hogy anarchistának, gazembernek vagy gyávának mondanak-e. Én meg vagyok magammal elégedve és ez nekem elég.«

Ha az anarchisták leveleit, cikkeit, világga bocsátott nagyhangú nyilatkozatát figyelemmel végigolvassuk, nemcsak a tartalom, de a használt hang modora, a kifejezések is, a gondolatmehet annyira hasonló, mintha egy és ugyanazon forrásnak különféle időben és alakban való megnyilvánulását látnók. A psychikus infectió, a suggestiv befolyás hatását kétségtelenül bizonyítják, a mely — mint már említettük — a degenerált, csekélyebb ellentállású idegrendszer talaján könnyebben érvényesül. De főleg a correlativ és autosuggestio befolyását igazolják az egyes kivégzett anarchisták mellett rendezett tünetések is.

Luccheninél a szervezeti degeneratív jelek is feltalálhatók, a koponya, az arc egyes rendellenességeiben. Ezek — mint Lombroso részletesen ismerteti — még jobban ki vannak fejezve Ravacholnál, a híres dynamit robbantó anarchistánál, a ki a büntetendő cselekmények egész sorát követte el s a kit 1892-ben Parisban lefejeztek.

A psychikus infectiónak, a fokozott suggestibilitásnak világos jeleit látjuk a keresztes háborúk gyermekekből álló expedíciójában is, valamint a XV., XVI. és XVII. században kitört »Vittáncz-epidemiában, a tarantismusban, továbbá a fanatisált tömegek rémes tetteiben, melyeknek oly ijesztő példáit nyújtotta a francia forradalom. Ilyen alapon szaporodnak fel néha időszakonként az öngyilkosságok is. Egy-egy sensatiós öngyilkosság, bűneset részletes publikálása a degenerált, idegesen gyen-

gült egyének fokozottabb suggestibilitása révén hasonló esetek utánzását vonhatja és szokta is vonni maga után.

A suggestió befolyás azonban physiologikus körülmények között is egyik fontos közvetítési módja szellemi, morális, esztetikai fejlődésünknek. A társadalmi milieu, a melyben mozgunk, ily módon érvényesíti hatását reánk, öntudatlanul is befolyásolva, átalakítva gondolkodásunkat, világnézetünket. A társadalmi élet lüktető erejének kifejezője, a sajtó csaknem naponta tapasztalhatja, mily elementáris erővel suggerálhatja a közönség nagy tömegét s egy-egy világgá bocsátott eszme, jelszó mily gyorsan válhat közvéleménynyé, mennyire felkorbácsolhatja a kedélyeket, mint emel, gyűjt, lelkesít vagy gyászba boríthat egy egész nemzetet. A suggestiv befolyás mértéke függ a suggerálandó és a suggeráló egyéni sajátosságaitól és a külső körülményektől. A művészen megalkotott és berendezett templomokban a mystikus félhomály, az orgona hangja, a tömjén illata mellett — a több érzéki szervre egyidejűleg ható inger befolyása alatt — a különben is fogékonyabb kedélyt önkéntelenül is az áhítat szállja meg.

A század lázas, terhes munkája, hatalmas izgalmi által megviselt ideges szervezet ingerlékenysége, impressionabilitása, suggestibilitása fokozódott s a kifinomult, érzékenyebb idegrendszerrel a különféle befolyás élénkebb hullámokat ver fel. Mindenütt a lázas sietség, mohóság, a testi és szellemi munkának a végtelenségig való kimerőszakolása, az élvezetekben való mértéktelenség, az élénken változó kedélyi mozgalmak, az érzeteknek, a hangulatoknak az extrémek közt való ingadozása, a gyorsan keletkező s gyakran csak ephemer életű sympathia vagy antipathia, a szenvedélyeknek, indulatoknak a helyes megfontolás erejét megtörő túlsúlya, a leszállított, tompult erkölcsi felfogás, mely bizonyos, nemcsak etikailag, de büntetőjogilag is elítélendő cselekedetekkel szemben enyhe mértéket alkalmaz — mindmegannyi jele a századvégi degenerálódásnak.

A fokozott ingerlékenység mellett ellentétes vonásként domborodik ki az egyes megszokott ingerekkel szemben tanúsított tompultság s ebből kifolyólag a szokatlan, izgató mozzanatok után való vágyakozás. Épen ezért az író, a művész is az ideges század forrongó lelkébe mártja tollát, ecsetét, hogy azzal írja, fesse meg az idegrázó képeket. Az ilyennemű törekvés azonban gyakran a mellett, hogy a lélektani képtelenségek egész sorát teremti meg, a jó ízlés, az esztetikai és morális érzés rovására, esik. A vers-, színmű- és regényíró, a festő már is pathologikus

alakjaival éri el a legnagyobb sikert. Ibsen nemcsak az öröklés tanának adott kifejezést egyik színművében (*Nora*), de a *Kísértetekben* az agylágyulás fokozatosan kibontakozó képének festésével keltett kiváló hatást. Echegaray az »*Őrült vagy szent?*« című drámájában az indokolatlan altruizmus képtelenségig való fokozásával teremt meg az izgató jelenetek egész sorát. Zola és követői mindazt, a mit az élet fény- és árnyoldala az ép és kóros viszonyok között produkál, szerepeltetik nagy hatást elért regényeikben. Mennyiben jogosult az irodalomban, a művészetben az ideálisáló irány fokozatos elhagyása és az élet szennyének a maga meztelenségében való feltárása, a túlzott naturalistikus törekvés, annak megítélése nem az én feladatom. Annyi azonban mondható, hogy a szépirodalom és művészet egy bizonyos felszínre vergődött iránya az ízlés elfajulásának tünete. De a századvégi degeneráció jeleivel lépten-nyomon találkozhatni a magán- és közéletben, a politikában, a parlamenti életben is. Láthatjuk, hogy az ideges túlérzékenység a mint egyfelől az érzés legfinomabb árnyalatát is élénken, megrázóan ecsetelni, kifejezésre juttatni képes, pillanatok behatása alatt villámgyorsan verheti fel a kedélyi élet excessiv hullámain, sokszor áldatlan, vészthozó viharokat keltve, háttérbe szorítva a higgadt megfontolást, a nemes, lovagias, szigorú ethikai felfogást.

A századvégi degeneráció sötét színének megismerése talán alkalmas a jövőbe vétett bizalmat megingatni, komor gondolatokat ébreszteni. De ne feledjük el azt, hogy a természet képes regenerálni s ebbéli törekvéseiben támogathatjuk. Egy-egy felmerülő egészséges áramlat már is sejteti a jobb jövőt.

Dr. Moravcsik Ernő Emil,
egyetemi tanár.